

درێژۆی لاپه‌ره‌ی ٤

چاره‌نووسی زمانی کوردی له بن کاربگه‌ری زمانی فارسی

گه‌ر ناوچه کوردیهه جیاوازه‌کانی کوردستانی ئێران له گه‌شتیکدا بگه‌ڕێن بۆمان پوون ده‌بێته‌وه که هێژموونی زمانی فارسی تا چه‌نده کاری له سه‌ر زمانی کوردی و بنزاراوه‌کانی کردووه و خه‌ریکه داوئنه‌ی وشه‌ی کوردی له نێو زمانی کوردیدا که‌مه‌تر ده‌کاته‌وه. وشه فارسییه‌کان خۆیان خزانده‌وته نێو زاری خه‌لکی کورد و هه‌ر پوژ زیاتر وشه‌ی فارسی خۆی تێکه‌ڵ به‌ زار و زمانی کوردی له پوژه‌ه‌لاتی کوردستان ده‌کات. به‌رده‌وام بوونی نه‌و په‌وته له خۆ خزانده‌نی زمانی فارسی بۆ نێو که‌وتنی زمانی کوردی، که‌وتنی که‌ندنی زمانی کوردی لێده‌که‌وته‌وه و دوا‌جار هێژموونی زمانی فارسی له بن زار و تێکه‌ڵ وشه‌یه‌وه ده‌بێته‌ زمان، گۆڕینی زمانیش گۆڕینی شوناسی نه‌ته‌وه‌یی لێده‌که‌وته‌وه.

گه‌رچی له مێژه زمانی فارسی به‌ هۆی ده‌سه‌لانه‌وه، وشه‌کانی تێکه‌ڵ به‌ زمانی کوردی بووه به‌لام دوا‌ی درووست بوونی ده‌وله‌تی مۆدیرن و ده‌وله‌ت-نه‌ته‌وه له ئێران و هه‌روه‌ها سیاسه‌تی فه‌رمیی ناسیمیه‌ی کلتوویری په‌هله‌وی و کۆماری نیسه‌لامی، په‌وتی کاربگه‌ری زمانی فارسی له سه‌ر زمانی کوردی فراواتر بووه و داوئنه‌ی زمانی فارسی له ئێران به‌ربلواتر بووه‌ته‌وه و جوگرافیی نه‌ته‌وه‌کانی تری به‌ره‌و هه‌للووشین بردووه، نه‌وه‌ی که‌ پوو ده‌ده‌ت له چوارچۆیه‌ی ستراژیی درێژماوه‌ی داڕێژهرانی سیسته‌می ده‌وله‌تی مۆدیرنی ئێرانیه‌ که‌ ترسی هه‌له‌وه‌ری نه‌ته‌وه‌کانی ئێران له یه‌که‌تر و دابه‌شبوونی و‌لات، په‌نایان بۆ سیاسه‌تی نه‌ته‌وه‌سازی نوێ و شوناسسازی نوێ بردووه.

بۆ به‌ده‌هاتی ئامانجه‌کانی ستراژیی ده‌وله‌ت نه‌ته‌وه‌سازی مۆدیرنی ئێرانی، تێکه‌ه‌لکێشانی زمانی فارسی له گه‌ل زمانی نه‌ته‌وه‌کان، مه‌رجیکی پێویست و سه‌ره‌کییه، چوونکو نه‌و تێکه‌ه‌لکێشانه ده‌بێته هۆی نه‌وه‌یکه بیژهری زمانه‌کان، وه‌ک بانئێرک له شارێگه‌یه‌کی سه‌ره‌ه‌ولێژیدا، ڕینگای لێژی بگه‌رت و خۆی بۆ ناگه‌ڕێته‌وه و تا نه‌و جێگایه‌ی لێژی به‌رده‌وام بێت که‌سه‌ش ناتوانێت پێشی پێبگه‌رت، زه‌مه‌نیکی دیت ده‌بینی که‌ زمانی خه‌لک گۆراوه و چووه‌ته سه‌ر زمانی نه‌ته‌وه‌ی بالاده‌ست و که‌مه‌ترین وشه‌ی زمانه سه‌ره‌کییه‌که‌ له زاری خه‌لکدا دێته ده‌ره‌وه. له به‌شێکی زۆری باشووری پوژه‌ه‌لاتی کوردستان زمانی کوردی ڕینگای لێژی گه‌رتووه‌ته به‌ر و کوردی قسه‌کردنیش بووته زمانی ده‌پاتی و گوندی که‌ له بن هێژموونی زمانی فارسی که‌س ناوێرێ خۆی به‌ ده‌پاتی و گوندی بزانی‌ت و کلاس و پله‌ی به‌ری شاریبوون له فارسی قسه‌کردن دا به‌.

له هه‌موو ناوچه‌کانی پوژه‌ه‌لاتی کوردستانیش، خۆتێه‌لکێشانی زمانی فارسی له که‌وتنی زمانی کوردی به‌ پوونی دیار و ئاشکرایه و زمانی کوردی ئاوس به‌ زمانی فارسی بووه، گه‌ر ناوه‌ند یان باکووری

پوژه‌ه‌لاتی کوردستان سه‌یر بکه‌ین و گوێ له

زار و زمانی ناخاوتی خه‌لک بگه‌ڕین. زمانه 3. تیکه‌ه‌لکێشراوه ئاوس به‌ زمانه فارسیه‌که‌مان بۆ ده‌رده‌که‌وتیت که‌ پوژانه خه‌لک له کووچه و کۆلان و خیا‌بانه‌کانی شار و ده‌پات و لادێ و گونده‌کان پێی ده‌دوین و قسه‌ی پێده‌که‌ن. هێژموونی و کاربگه‌ری زمانی فارسی له سه‌ر نه‌ته‌وه‌بندسته‌کان له‌م سالانه‌ی دوا‌یدا به‌ هۆی پێشکه‌وتنی ته‌کنۆلۆژیا و هه‌روه‌ها که‌ره‌سته‌ ڕاگه‌یاندنییه‌کان، فراوانتر و خێراتر بووه و پڕۆسه‌ی گۆڕانی زمانی نه‌ته‌وه‌یی به‌ خێرای پێشکه‌وتنی ته‌کنۆلۆجیا پێشکه‌وتووه. سیسته‌می ده‌وله‌ت نه‌ته‌وه‌سازی ئێران باش ده‌زانیت که‌ نه‌رکی نه‌ته‌وه‌سازی و شوناسازی نه‌ته‌وه‌ی ئێرانی زۆر قورس و گرانه و له لایه‌ن نه‌ته‌وه‌ بنده‌سته‌کانی ئێرانه‌وه توشی به‌ره‌هه‌ستی ده‌بێته‌وه و تا هه‌یه و کۆلی نه‌داوه که‌ به‌ ته‌واوه‌تی گۆڕانی شوناسی بێته سه‌لمێنراو. به‌لام سیسته‌م و داڕێژهرانی سیاسه‌تی گه‌شتی ئێران، بۆ سه‌رکه‌وتن به‌ سه‌ر ئێراوه‌ی نه‌ته‌وه‌کانی تر و هه‌روه‌ها پێشخستن و گه‌شه‌ی شوناسازی نه‌ته‌وه‌ی ئێرانی، چه‌ندین ستراژیی جۆراوجۆریان گه‌رتووه‌ته پێش و به‌ کرده‌وه‌ی توانیویه‌نه تا ئێستا سه‌رکه‌وتنی باشی تیدا تۆمار بکه‌ن، به‌ باوه‌ری داڕێژهرانی سیاسه‌تی گه‌شتی ئێران، په‌وتی گۆڕانی شوناس و هۆمۆجینکردن، به‌ تێپه‌ڕینی چه‌ند جیل له نه‌ته‌وه‌کان، نه‌وه‌کانیان شوناسی مۆهه‌ندسیکراویان وه‌رده‌گرن و ده‌چه‌ن قالی 7. نه‌ته‌وه‌ی بالاده‌ست، نه‌و قالی گه‌رتن و خولقاندنه شوناسیه، من چه‌مکی زه‌نه‌ته‌وه‌م بۆ داناوه و له به‌شه‌کانی 8. پێشووتری نه‌م بابه‌ته‌دا باس کرد. ده‌که‌رتت هێله سه‌ره‌کیه‌کانی سیاسه‌تی ستراژیی مۆهه‌ندسی کردنی شوناسازی و

ئێجباری بووروکراتیه‌تی قورس و تیکه‌ل له بن به‌رپرسیاریتی که‌سانیک که‌ خه‌لکی ناوچه‌که‌ نین 4. دانه‌په‌شتی پلانی گه‌شه‌ی نابوووری ناوچه سنوورییه‌کان و سه‌رمایه‌گۆزاری نه‌کردن له‌ شاره سنوورییه‌کان 5. گه‌شه‌ی نابوووری ناوچه ناوه‌ندییه‌کان بۆ ڕاکیشانی کێرکار له ناوچه سنوورییه‌کان 6. به‌کارهێنانی مه‌زه‌ه‌ب و کلتوویری دینی بۆ شوناسازی ده‌وله‌ت نه‌ته‌وه‌ی ئێرانی

بۆ به‌ده‌یهاتی ئامانجه‌کانی ستراژیی ده‌وله‌ت نه‌ته‌وه‌سازی مۆدیرنی ئێرانی، تیکه‌ه‌لکێشانی زمانی فارسی له گه‌ل زمانی نه‌ته‌وه‌کان، مه‌رجیکی پێویست و سه‌ره‌کییه

له گه‌ل شانازییه که‌ناراویه‌کان و جێخستن و گه‌شتیگرکردن و گه‌شتام کردنی ده‌سه‌که‌وته ئارکانیسته‌یه‌کان به‌ زمانی فارسی سه‌رکه‌وتنی گه‌وره‌ی به‌ ده‌ست مه‌به‌ستی یاکیاره‌سازی نیشتمانی و هێناوه که‌ ته‌کنۆلۆژیای ڕاگه‌یاندنی و به‌ ئایدۆلۆژی کردنی خاک سیسته‌می ته‌که‌زمانی په‌روه‌ردی فه‌رمیش به‌ 11. تێه‌لکێشانی زمانی فارسی له زمانی نه‌ته‌وه‌کان و ئاوس کردنیان به‌ زمانی فارسی بۆ به‌ دنیا هێنانی بنزاراوه‌یه‌کی فارسی 12. دیاری کردنی خانیکی له یاسای بنه‌په‌تی بۆ مافی خۆندن به‌ زمانی ناوچه‌یی نه‌ته‌وه‌کان به‌ مه‌به‌ستی هێور ڕاگه‌رتی نه‌ته‌وه‌کان تا به‌ دنیا هاتی زمانی نوێی شر کراوه و به‌روه‌ مردن ده‌چوات.

ده‌ره‌نجام

له دوا هه‌ناسه‌کانی ده‌وله‌تی پاشایه‌تی قاجاریه‌کان، کۆمه‌لێک پووناکیه‌ر و نووسه‌ر و سیاسه‌تمه‌دار که‌ له ئه‌رووپا گه‌رپا‌بوونه‌وه له ژێر کاربگه‌ری نوێگه‌رای نه‌ورووپایی که‌ له سه‌ر فاونده‌یشی پێشه‌سازی و ده‌وره‌ی په‌وشه‌نگه‌ری، بیر و هه‌زی ده‌وله‌ت نه‌ته‌وه‌ و هۆمۆجینکردنی نه‌ته‌وه‌ییان له گه‌ل خۆیان هێنا‌بووه بۆ ئێران، بزووته‌وه‌ی مه‌شرووته و دوا‌جار دامه‌زراندنی ده‌وله‌تی مۆدیرنی ئێرانی له سه‌ر بنیاته‌کانی شوناسه‌کانی نه‌ته‌وه‌ی ئێرانی لیکه‌وته‌وه، ده‌وله‌تی مۆدیرنی ئێرانی به‌ پاشایه‌تی په‌زاشای په‌هله‌وی، پوژۆی ده‌وله‌ت نه‌ته‌وه‌ سازی ئێرانی ده‌ست پێکرد، بۆ نه‌و مه‌به‌سته‌ش سیاسه‌تی هۆمۆجین کردنی نه‌ته‌وه‌یی و یه‌کسانی زمانی به‌ فه‌رمی خرایه‌ بواری جێه‌چێکردن بۆ مراندنی زمان وه‌ک نوێنگه‌ی شوناسی نه‌ته‌وه‌ بنده‌سته‌کان و ته‌نانه‌ت کوشتی به‌ په‌له‌ سه‌ری نه‌گه‌رت چوون نموونه‌ی که‌می سیاسه‌ت مۆهه‌ندسییه‌کانی کلتوویری، کۆمه‌لایه‌تی، سیاسی و ئابوویری سیسته‌می ئێران که‌ بۆ ئامانجی گه‌وره‌تر و ستراژیکیتری ده‌وله‌ت نه‌ته‌وه‌سازی هۆمۆجین و یه‌کده‌ست بۆ شوناسازی نه‌ته‌وه‌ی ئێران داڕێژراون و کاریان له سه‌ر ده‌که‌رتت و کاریان بۆ شاراوه‌ی تری سیاسه‌ته مۆهه‌ندسییه

فارسی ناوچه‌یی له نێونه‌ته‌وه‌کان

گه‌رچی نه‌و خالانه‌ی من باس کردووه ته‌نیا نموونه‌ی که‌می سیاسه‌ت مۆهه‌ندسییه‌کانی کلتوویری، کۆمه‌لایه‌تی، سیاسی و ئابوویری سیسته‌می ئێران که‌ بۆ ئامانجی گه‌وره‌تر و ستراژیکیتری ده‌وله‌ت نه‌ته‌وه‌سازی هۆمۆجین و یه‌کده‌ست بۆ شوناسازی نه‌ته‌وه‌ی ئێران داڕێژراون و کاریان له سه‌ر ده‌که‌رتت و کاریان بۆ شاراوه‌ی تری سیاسه‌ته مۆهه‌ندسییه کۆمه‌لایه‌تی و کلتوویری و سیاسی و کردنی زمانی نه‌ته‌وه‌کان به‌ ئاوسکردنیان به‌ نابوویرییه‌کانی ده‌وله‌تی مۆدیرنی ئێران ده‌ستنیشان بکه‌رن و به‌خه‌رنه‌ پوو و ئه‌مانه‌ی سه‌ره‌وش هه‌ر کامیان سه‌ردێری باهه‌تییکی پر ناوه‌رۆکه که‌ پێویست به‌ شی کردنه‌وه هه‌یه و‌لاتییکی ناوه‌مۆجیندا له هه‌وتی که‌ لێره‌دا ده‌رفه‌تی تیدا نیه بۆ شیکردنه‌ی هه‌رکام له‌م خالانه.

هه‌مووی نه‌و خالانه‌ی سه‌ره‌وه له ڕینگای زمانی فارسی له ده‌ره‌نجامدا ئامانجی یه‌ک سیسته‌می لۆقیاتی ده‌وله‌ت و ده‌زگا گه‌وره و داپۆشینه‌ره‌کانی ڕاگه‌یاندنی گه‌شتی ده‌وله‌تی و یه‌ک زمانی و زمانی فه‌رمی جێه‌چێ ده‌که‌رتت که‌ سه‌ره‌نجامی هێژموون سه‌پاندنی زمانی فارسی و سه‌رکردن و مراندنی زمانی نه‌ته‌وه‌ بنده‌سته‌کانی ئێرانه بۆ زه‌نه‌ته‌وه‌یه‌کی ئێرانی به‌ بنزاراوه‌یه‌کی سه‌لماندنی هۆمۆجینی نه‌ته‌وه‌ی ئێران.

ته‌وس تیگه‌رتن و به‌ جوک کردنی نه‌ته‌وه بنده‌سته‌کان به‌ مه‌به‌ستی کارتیگه‌ردنی ده‌روونی بۆ شه‌رمی فارس نه‌بوون و هه‌ولندان بۆ گۆڕینی زمان و نه‌ته‌وه 10. تیکه‌ه‌لکێشکردنی شوناسی نوێی ئێرانی

فارسیه‌وه‌ ده‌بینین. سیسته‌می په‌روه‌رده‌ی فه‌رمی و یه‌ک زمانی سیسته‌می سه‌ربازی زۆره‌م‌لی و

